

Rozhovor s Ladislavem Mikem

Zdeněk Patzelt

Ladislav Miko. Foto Tomáš Benedikovič

Doslova v předvánoční čas skončilo v kanadském Montrealu dlouho očekávané 15. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti, označované za průlomové. Proč?

Myslím, že hned z několika důvodů. To hlavně je, že schválilo pro biodiverzitu finální vizi do roku 2050 a především konkrétních 23 cílů do roku 2030. Na rozdíl od minulosti jsou tyto cíle stanoveny s konkrétními a měřitelnými hodnotami, nejsou tedy jenom aspirační, a tudíž bude možné jasně vyhodnotit, zda a jak se nám je daří naplňovat. K tomu byl navíc odsouhlasen monitorovací a reportingový rámec, za mne největší úspěch konference a dohody – jasně definovaný postup, jak se bude progres vyhodnocovat, přes 20 závazných ukazatelů se sjednocenou metodikou, pravidla plánování a podávání zpráv. Průlomem je určitě i shoda na celkovém objemu financí a na množství peněz, které bohatší země světa poskytnou těm, kterým finance objektivně nejvíce chybějí.

Naplňování Kchun-mingsko-montrealského globálního rámce pro biologickou rozmanitost by se mělo stát významným impulzem ve snaze zachovat genetickou, druhovou a ekosystémovou rozmanitost na naší planetě a s ní

spojené ekologické a evoluční procesy. Co nakonec rozhodlo o jeho přijetí, které se několikrát během vyjednávání zdálo být v nedohlednu?

Dynamika konference byla velmi zajímavá a rozdíl mezi původním skeptickým očekáváním a výsledkem byl nakonec asi největší, jaký jsem v mezinárodním vyjednávání zažil. Myslím, že tím zcela klíčovým momentem bylo přijetí míry ambice jednotlivých cílů a pilířů dohody rozvojovým světem v momentě, kdy naopak ten rozvinutější akceptoval svou roli v zajištění finanční podpory, která by se měla do roku 2030 zhruba ztrojnásobit. Nepochybně velmi významný byl i vcelku velmi zásadový a jednotný postoj naší delegace Evropské unie a vytvoření skupiny zemí s vysokými ambicemi, které posunu k dohodě pomáhaly (zmiňovaných států bylo několik desítek). Nemusím asi dodávat, že toto všechno by se nestalo, nebýt našich špičkových vyjednávacích týmů a desítek dvoustranných zákulisních jednání se zástupci zemí, které byly největším „oříškem“ k dosažení dohody. V tom pomohly ale i iniciativy dalších zemí, třeba Velké Británie, Švýcarska nebo domácí Kanady. Nakonec – možná trochu překvapivě – pomohl i postoj hostitelské Číny (byť konference kvůli covidu byla přesunuta do Kanady), která si

zjevně předsevzala neskončit zasedání nicneříkajícím obecným výsledkem a taky chtěla dosáhnout ambiciózního cíle.

Z 23 cílů Globálního rámce se hromadné sdělovací prostředky soustředily hlavně na cíl známý jako 30 x 30 a týkající se územní ochrany. Můžete jej čtenářům přiblížit?

Těch třicítek tam nakonec bylo mnohem víc, jako mnemotechnickou pomůcku bychom mohli napsat 30 x 30 x 30 x 30 x 30. Jde o cíl do roku 2030 mít pod určitým stupněm zákonné ochrany 30 % suchozemských a 30 % mořských ekosystémů na planetě. Kromě toho rozjet obnovu 30 % poškozených a zničených ekosystémů. A konečně, do roku 2030 mobilizovat 30 miliard dolarů ročně na pomoc naplňování těchto cílů v chudých zemích rozvojového světa.

Nesporným kladem Globálního rámce zůstává skutečnost, že se snaží reagovat na hlavní činitele způsobující úbytek biodiverzity, jako je rozpad, ničení a ztráta přírodního prostředí, působení invazních nepůvodních druhů nebo nadměrné využívání fauny a flóry. Odpovídá i na pokračující znečišťování prostředí cizorodými látkami a na nadměrné ukládání živin v prostředí?

Rozhodně ano, a řečeno z mé osobní perspektivy, jde o další průlomovou věc. K standardním hlavním činitelům ohrožení biodiverzity, které se v rámci úmluv objevují už pár desetiletí, přibýly velice pragmatické věci, navozující potřebu zcela zásadních změn v přístupu v krajině s pozitivním dopadem na biodiverzitu včetně ekosystémů. Patří sem požadavek snížení rizik způsobených pesticidy a dalšími chemickými látkami o 50 % a z mého pohledu půdního biologa skvělý cíl snížit nadbytečné ztráty živin z půdy rovněž o 50 %. Obojí bude mít zcela zásadní dopady na neudržitelné intenzivní postupy zemědělství či lesnictví. Jeden z cílů také požaduje řešení šíření umělých hmot ve volné přírodě.

Cíle přijaté v druhém největším francouzsky hovořícím městě na světě představují již třetí pokus významně zintenzivnit ochranu biodiverzity a udržitelné využívání jejích složek. Předcházející přijaté v r. 2002, respektive 2010, dosaženy nebyly, v některých případech jsme se jim dokonce ani nepřiblížili. Proč by tomu mělo být zrovna teď jinak?

Myslím si, že to by mohla garantovat právě kombinace toho, že cíle jsou stanoveny v měřitelných hodnotách a že jsme současně schválili metriky – tedy způsoby, jak se budou měřit a vyhodnocovat, které indikátory se použijí. Tato symbióza následně vytváří prostor pro reálné sledování stavu a v případě „zaostávání“ k vytváření silného společenského, ale i mezinárodního tlaku, který má šanci přimět příslušné země, aby svým závazkům dostaly. Samozřejmě nemáme žádnou mezinárodní „policii“ nebo inspekci, která by neplnění stihala, ale ukazuje se, že mechanismy veřejné kontroly mohou být dostatečně silné, aby přiměly účastníky mezinárodních dohod své závazky alespoň postupně naplňovat.

Jak říká často citované úsloví, o peníze jde až v první řadě. Kdo úsilí dosáhnout značně ambiciózní cíle Globálního rámce zaplatí?

Tak jde samozřejmě – také v první řadě – o zametení si před vlastním prahem. Jinými slovy, bude potřeba navýšit financování domácích aktivit k ochraně a obnově biodiverzity včetně ekosystémů. Státy se shodly, že místo stávajících asi 100 miliard USD ročně bude k naplnění cílů třeba mobilizovat zhruba dvojnásobek – 200 miliard dolarů. Nejdůležitějším zdrojem budou nepochybně rozpočty jednotlivých zemí, tedy veřejné rozpočty, ale velmi důležité je, že mohou být významně mobilizovány i peníze z jiných, už existujících zdrojů (třeba transformace existujících dotačních programů, které dnes mnohdy biodiverzitě spíše škodí) a také z privátního byznysu a bankovního sektoru nebo od velkých filantropických nadací. To vše platí i pro 30 miliard USD, které bude potřebné mobilizovat na podporu rozvojových zemí.

Česká republika předsedala v druhé polovině r. 2022 Radě Evropské unie. Jak vlastně probíhalo předsednictví ČR během této celosvětově významné akce, které se zúčastnilo na 16 000 delegátů?

Není žádným tajemstvím, že vyjednávání končila i ve dvě hodiny po půlnoci a jedno trvalo nepřetržitě devět hodin.

Popsat tuto dynamiku by zabralo velký prostor, byl to opravdu veliký „šrumeč“ a je třeba si uvědomit, že by takový výsledek nebyl možný bez velmi náročných a dlouhodobých prací v přípravném období, které vlastně zabralo skoro dva roky. Českému předsednictví se podařilo dosáhnout evropské shody na postupu na říjnové Radě, už to byl velký úspěch, k němuž se předchozí předsednictví nedopracovala. Česká delegace dovedla členské státy EU nejenom k souhlasu, ale opravdu k aktivní podpoře a spolupráci při prosazování společného stanoviska. Vytvořili jsme na dvacet vyjednávacích a expertních týmů, každý z nich měl předsednického, českého koordinátora, a určili řadu vyjednávačů a expertů z ČR a mnoha dalších zemí. V souhrnu asi čtyřicetičlenný český tým na konferenci fungoval skvěle, zvládali jsme i několik koordinací EU denně, vynikajícím způsobem byl zajištěn tok informací a všechno se scházelo včas na úrovni hlavních vyjednávačů – tedy u mne a mého partnera z Evropské komise.

Zápřah to byl obrovský a ano, někdy se končilo hluboko po půlnoci, kolegové občas museli nahnat aspoň krátkým „spánkem“ v zázemí české delegace energií mezi nočními jednáními a koordinacemi. V závěru konference jsme museli být schopni během 1,5 hodiny opakovaně vyhodnotit celý přednesený návrh finální dohody a shodnout se na stanovisku 27 zemí nejdříve na

odborné a zároveň na ministerské úrovni. Zkuste si představit jakékoliv jednání Evropské rady o dokumentu majícím 70 stránek, normálně se shoda hledá i mnoho měsíců, ne-li let, zde na to byly vlastně jen desítky minut... a zvládli jsme to. V každém případě byla klíčem kombinace kompetence, neskutečné energie a chuti a také mimořádně pozitivního nastavení všech zúčastněných. Týmu a každému z těch, co přispěli k montrealskému úspěchu, patří zcela zasloužená poděkování a obdiv. Bez něj by nebyl výsledek takový, jaký je. Jenom málokdy v životě jsem měl možnost prožívat něco podobně plného pozitivní energie, motivace, kompetence a tahu na branku v tak velkém týmu a po tak dlouhou dobu. Vždyť jednání v Montrealu trvala celkem 21 dnů!

Jak se promítnou závěry montrealské konference do činnosti státní a dobrovolné ochrany přírody a krajiny v České republice?

Myslím, že to vyplývá z předchozích odpovědí. Závazky nám dávají vcelku jasný směr z hlediska kvantitativního naplnění cílů, ale i oblastí, na které je třeba se soustředit, a taky na mobilizaci potřebného objemu financí. Je třeba zdůraznit, že některé globální cíle (např. 30 % území pod ochranou) se nevztahují na jednotlivé země jedna ku jedné, tj. některé země mohou a budou chránit víc, a u některých to těch 30 být nemusí – pokud není co do nich zařadit. Nicméně pokud bude míra chráněné plochy menší, zcela automaticky to zvyšuje ambice v obnově zbylé krajiny – kde je potřeba začít s obnovou 30 % degradovaných ekosystémů. Myslím, že bezprostředně to bude pro všechny hráče doma znamenat hledání ploch, které případně mohou náš systém chráněných území doplnit, ale také mapování degradovaných území a rozhodování o krocích k jejich obnově. Do dvou let bude potřeba aktualizovat národní strategii ochrany biodiverzity a na ni navazující akční plán a musíme rovněž uvažovat o tom, jak potřebný objem financí (zhruba dvojnásobný) zajistit tak, abychom svým dílem k naplnění dohody do roku 2030 dokázali přispět – a tady se vlastně hodí české rčení „bez ztráty kytičky“.

Děkuji Vám za rozhovor.

Část delegace Evropské unie na jednání v Montrealu. Foto Evropská komise

Ladislav Miko

půdní biolog

Poradce ministra životního prostředí
Hlavní vyjednávač za Evropskou unii a Česko
na konferenci OSN o biologické
rozmanitosti COP15 v Montrealu